

Punctul de vedere al Consiliului Național de Statistică și Prognoză a Învățământului Superior privind fundamentarea cifrei de școlarizare pentru anul universitar 2018/2019

Rezumat executiv

Consiliul Național de Statistică și Prognoză a Învățământului Superior propune o cifră de școlarizare de **62.000** locuri finanțate de la bugetul de stat pentru studiile universitare de licență și, respectiv, **35.600** locuri finanțate de la bugetul de stat pentru studiile universitare de master, pentru anul universitar 2017/2018, niveluri similare anului precedent. De asemenea, Consiliul propune alocarea unui număr de **3000** de granturi doctorale finanțate de la bugetul de stat, similar alocărilor consacrate pe ultimii trei ani precedenți pentru acest nivel de educație. Această propunere vizează doar instituțiile de învățământ superior de stat din coordonarea Ministerului Educației Naționale, neincluzând cifra de școlarizare pentru instituțiile de învățământ superior din sistemul național de apărare și nici locurile de studii alocate de stat pentru românii de pretutindeni.

Consiliul Național de Statistică și Prognoză a Învățământului Superior fundamentează această propunere pe baza următoarelor argumente:

1. Raportul Consiliului evidențiază că, în ciuda scăderii demografice, **evoluția numărului de studenți înmatriculați în anul I la universitățile de stat cunoaște o tendință ușor ascendentă în ultimii ani**, ceea ce arată un nivel al cererii în creștere în perioada de referință. Așteptările privind menținerea ratelor de promovabilitate a bacalaureatului sunt astfel consonante cu o politică de susținere a unei oferte de număr de locuri bugetate în învățământul superior cel puțin egală cu cea a anului precedent. În plus, în argumentarea menținerii cifrei de școlarizare pentru studiile universitare de master, raportul evidențiază o **creștere a interesului absolvenților de licență pentru continuarea pregătirii prin studii masterale**. Astfel, rata brută de tranziție de la ciclul de licență la ciclul de masterat, este în creștere în ultimii ani, iar raportul dintre numărul studenților înscriși în ciclul de master sau echivalent (ISCED 7) și cel al studenților înscriși în ciclul de licență sau echivalent (ISCED 6) este în România în apropierea nivelului median al Uniunii Europene fiind recomandabil să rămână cel puțin la acest nivel.

2. Menținerea actualului număr de locuri bugetate în învățământul superior crează premisele **creșterii ponderii populației active cu studii superioare** ce constituie un obiectiv strategic important pentru creșterea competitivității pieței forței de muncă din România, precum și a economiei românești în general. Raportul arată că România se situează pe ultimul loc în cadrul Uniunii Europene în privința acestui indicator, fiind la aproximativ două treimi din media acestuia la nivel european. O astfel de poziționare limitează șansele României de a trece gradual spre o economie a cunoașterii, afectând competitivitatea capitalului uman, precum și valoarea adăugată a muncii în România comparativ cu alte state europene. *Cifra de școlarizare este unul din principalele instrumente pe care statul român le are la dispoziție pentru creșterea gradului de calificare a forței de muncă și, implicit, reducerea decalajului față de media Uniunii Europene privind ponderea populației cu studii superioare.* Desigur, Raportul arată că această pârghie trebuie conjugată cu politici naționale și instituționale privind ameliorarea calității, dar și creșterea atractivității și incluziunii învățământului, atât la nivel universitar cât și preuniversitar.

3. Continuarea actualei politici privind cifra de școlarizare este justificată și prin prisma indicatorilor privind **eficacitatea sistemului de învățământ superior în raport cu piața muncii.** Astfel, se evidențiază că rata șomajului în rândul populației cu studii superioare este considerabil mai redusă în comparație cu rata șomajului în rândul persoanelor cu nivele inferioare de educație. Mai mult, în privința grupei de vârstă 20-34 ani, ratele de ocupare ale tinerilor care nu se află în educație sau formare sunt considerabil mai mari în rândul absolvenților de învățământ superior comparativ cu absolvenții de studii secundare sau post-secundare non-terțiare.

4. Este necesară promovarea unei politici consecvente de alocare de granturi doctorale cel puțin la nivelul anilor precedenți. România se plasează pe locul 21 din cele 28 de țări membre ale Uniunii Europene în ceea ce privește proporția de doctoranzi în populație, fiind devansată și de alte state din afara Uniunii, precum Turcia sau Serbia. Astfel, argumentelor anterioare li se adaugă cel al nevoii de a **reduce deficitul de competitivitate al României în ceea ce privește ocupațiile ce necesită calificare înaltă.**

5. Nu în ultimul rând, un argument important în fundamentarea acestor propuneri este cel al **menținerii stabilității sistemului național de învățământ superior prin finanțarea corespunzătoare a capacității instituționale existente.** Raportul subliniază că universitățile de stat din sistemul național de învățământ superior își mențin capacitatea de școlarizare din ultimii

ani și funcționează, în medie, la aproximativ jumătate din aceasta. Alocarea cifrei de școlarizare pentru anul universitar 2018/2019 trebuie să țină cont și de această stabilitate înregistrată în ultimii ani în învățământul universitar public și să evite inducerea de șocuri insuficient fundamentate și pregătite în funcționarea instituțiilor de învățământ superior.

FUNDAMENTAREA CIFREI DE ȘCOLARIZARE PENTRU STUDIILE DE LICENȚĂ

1. Considerații introductive

Cifra de școlarizare anuală se propune în temeiul articolului 222, aliniatul (1) din Legea Educației Naționale nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare¹, ținând cont de obiectivele asumate în cadrul strategiilor naționale și europene, inclusiv *Strategia² educației și formării profesionale din România pentru perioada 2016-2020*, *Strategia³ națională pentru învățământ terțiar 2015-2020*, *Strategia⁴ națională pentru ocuparea forței de muncă 2014-2020* și *Strategia⁵ Europa 2020*.

Pentru fundamentarea acestui punct de vedere privind cifrele de școlarizare propuse pentru ciclurile universitare de licență au fost luate în considerare următoarele:

- Evoluția numărului de absolvenți de liceu cu diplomă de bacalaureat din ultimul deceniu;
- Numărul estimat al absolvenților de liceu din promoția curentă și din promoțiile anterioare care nu au promovat examenul de bacalaureat;
- Evoluția numărului de absolvenți de studii de licență, cu diplomă de licență, din ultimul deceniu;
- Numărul estimat al absolvenților de licență din promoția curentă și din promoțiile anterioare, care nu au promovat examenul de licență;
- Capacitatea de școlarizare a instituțiilor de învățământ superior de stat;
- Diversificarea ofertei educaționale a instituțiilor de învățământ superior;
- Respectarea angajamentelor luate în cadrul *Strategiei Europa 2020* și al *Strategiei naționale pentru învățământ terțiar 2015-2020*, privind indicatorul educația terțiară⁶;
- Situația sistemului de învățământ superior românesc, în context european și regional.
- Corelarea cu nevoile angajatorilor;

¹ Legea Educației Naționale nr. 1/2011, actualizată: ”art. 222, alin. (1) Învățământul universitar de stat este gratuit pentru cifra de școlarizare aprobată anual de Guvern și cu taxă, în condițiile legii.”

² Hotărârea nr. 317/2016 privind aprobarea Strategiei educației și formării profesionale din România pentru perioada 2016-2020

³ Hotărârea nr. 565/2015 privind aprobarea Strategiei naționale pentru învățământ terțiar 2015-2020

⁴ Hotărârea nr. 1071/2013 privind aprobarea Strategiei Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă 2014-2020 și a Planului de acțiuni pe perioada 2014-2020 pentru implementarea Strategiei naționale

⁵ https://ec.europa.eu/info/strategy/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en

⁶ Deși educația terțiară include și programele de studii post-liceale, indicatorii de educație terțiară asumați prin *Strategia Europa 2020* și statisticile EUROSTAT se referă strict la programe de studii clasificate ISCED 5 și 6 (studii superioare universitare), deci nu includ programele de studii post-liceale.

- Creșterea calității programelor de studii, inclusiv prin optimizarea componentei practice a acestora, în vederea îmbunătățirii inserției absolvenților pe piața forței de muncă;
- Stimularea implicării comunității academice în prospectarea cererilor sociale și economice de calificări universitare, în optimizarea fluxurilor studentești și a programelor de studii în funcție de ceste cereri;
- Rezultatele studiilor de inserție a absolvenților pe piața forței de muncă.

În plus, strategiile naționale și europene din domeniul educației terțiare și ocupării forței de muncă au avut la bază studii referitoare la piața muncii, iar prin raportarea la aceste strategii și la principalii indicatori ai acestora luăm în considerare implicit și nevoile pieței muncii. Pentru o mai bună abordare a acestora este nevoie de o acțiune conjugată a mai multor ministere și institute naționale de cercetare cu atribuții în domeniu.

Strategia Europa 2020 pune accent pe creșterea competențelor, având printre obiective ca *cel puțin 40% dintre persoanele cu vârsta cuprinsă între 30 și 34 de ani să aibă finalizate studii terțiare*. Ținta pentru România este mai modestă, de 26,74%⁷:

„ (2) Uniunea urmează să combată excluziunea socială și discriminarea și să promoveze justiția și protecția socială, precum și egalitatea între femei și bărbați. În definirea și punerea în aplicare a politicilor și a acțiunilor sale, Uniunea urmează să țină seama de cerințele legate de promovarea unui nivel ridicat de ocupare a forței de muncă, garantarea protecției sociale corespunzătoare, combaterea excluziunii sociale, precum și un **nivel ridicat de educație și de formare profesională**.”

Necesitatea de absolvenți de studii superioare este marcată și de

„(7) Statele membre și Uniunea ar trebui să abordeze, de asemenea, impactul social al crizei și să vizeze construirea unei societăți bazate pe coeziune, în care **oamenii să aibă capacitatea să anticipeze și să gestioneze schimbările**, precum și să aibă o participare activă în societate și în economie.”

În plus, Anexa Deciziei 1848/2015 a Consiliului Europei, prevede la orientarea 6 – *Îmbunătățirea ofertei de forță de muncă, de aptitudini și competențe* – următoarele:

„Statele membre, în cooperare cu partenerii sociali, ar trebui să promoveze productivitatea și capacitatea de inserție profesională printr-o ofertă adecvată de cunoștințe, aptitudini și

⁷ DECIZIA (UE) 2015/1848 A CONSILIULUI din 5 octombrie 2015 privind orientările pentru politicile de ocupare a forței de muncă ale statelor membre pentru 2015

competențe relevante. Statele membre ar trebui să realizeze *investiția necesară în toate sistemele de educație și de formare profesională pentru a îmbunătăți eficiența și eficacitatea acestora în ridicarea nivelului de aptitudini și competențe al forței de muncă* pentru a le permite astfel să anticipeze și să răspundă mai bine necesităților aflate în schimbare rapidă ale piețelor dinamice ale muncii, într-o economie din ce în ce mai digitală și în contextul schimbărilor tehnologice, de mediu și demografice. Statele membre ar trebui să își intensifice eforturile pentru a *îmbunătăți accesul tuturor la învățare de calitate pe tot parcursul vieții* și pentru a pune în aplicare strategii de îmbătrânire activă care permit prelungirea vieții profesionale.”

Urmărirea acestor obiective necesită promovarea unor politici complementare în învățământul superior care să urmărească nu doar oferta unui număr de locuri bugetate (cifra de școlarizare), ci și o politică a statului cu privire la alocarea acestora pe domenii de studiu, cu o atenție sporită acordată domeniilor de specializare inteligentă și de prioritate publică, dar și a mecanismelor de promovare a echității sociale. Prezentul raport se concentrează însă doar pe fundamentarea cifrei de școlarizare, cu recomandarea ca celelalte obiective să facă obiectul unor analize separate.

2. Evoluția populației universitare și a grupului țintă principal

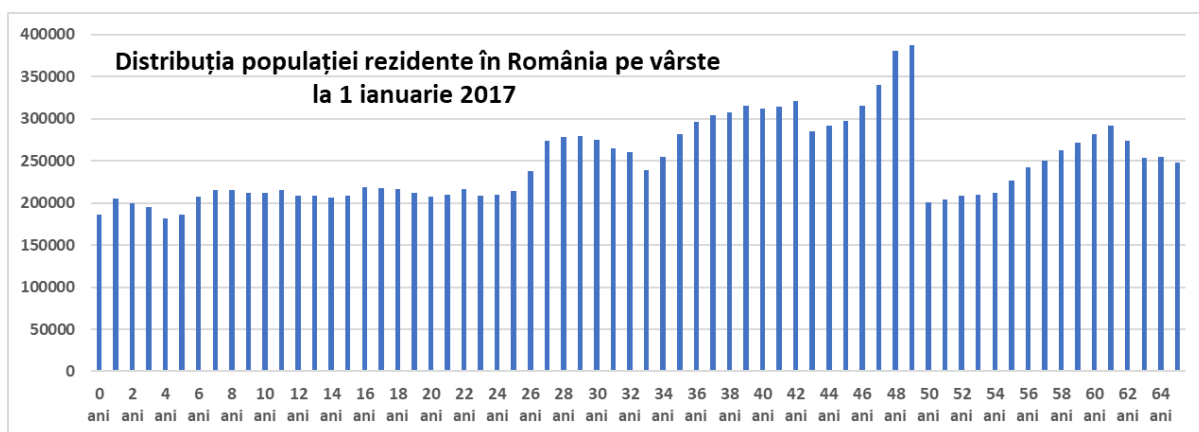
România a înregistrat o scădere demografică semnificativă în perioada post-comunistă determinată, cu precădere, de scăderea ratei natalității și de emigrarea masivă a populației. Distribuția populației rezidente, pe vârste și sexe, la 1 iulie 2014 este prezentată în **Figura 1**. Deoarece majoritatea studenților provin din grupa de vârstă 18-23 ani, șocul demografic post-1990 a fost puternic resimțit în învățământul universitar în perioada 2008 -2013 când numărul studenților din cadrul programelor de licență s-a înjumătățit, diminuându-se de la 891.098 în anul universitar 2008/2009 la 433.234 în anul universitar 2013/2014, după cum se poate observa și în **Figura 2**. Această evoluție a fost determinată și de alți factori, precum reducerea ratei de promovare la examenul de Bacalaureat, adoptarea sistemului Bologna, ce a redus durata studiilor de licență, impunerea standardelor de calitate și a capacității maxime de școlarizare pentru programele de învățământ la distanță/frecvență redusă, satisfacerea cererii de calificări superioare pentru o mare parte dintre cetățenii care înainte de începerea studiilor universitare au activat pe piața muncii, creșterea numărului de absolvenți de liceu care aleg să studieze în străinătate

precum și scăderea posibilităților materiale ale populației de a urma studii superioare în regim cu taxă, mai ales în perioada crizei economice 2008-2012. Scăderea efectivelor universitare de licență din perioada 2008-2013 a fost mult mai accentuată la nivelul instituțiilor de învățământ superior particulare (diminuare cu 81%, de la 410.859 la 79.246) decât la nivelul instituțiilor de învățământ superior de stat (cu 26%, de la 480.239 la 353.988) și a fost înregistrată, cu precădere, la programele de învățământ la distanță și frecvență redusă (diminuare cu 86%, de la 350.246 la 51.030), comparativ cu programele de învățământ cu frecvență (diminuare cu 26%, de la 516.468 la 381.944).

În ultimii 3 ani, se poate constata o anumită stabilizare, atât în ce privește grupul demografic principal pentru studii de licență (**Figura 1 și Tabelul 1**), cât și a efectivelor de studenți la licență, mai ales la universitățile publice, unde variațiile populației universitare au fost de maxim 1,5% în jurul valorii de 350.000 de studenți (**Figura 2 și Tabelul 2**).

În conformitate cu datele prezentate de Consiliul Național pentru Finanțare în Învățământul Superior, numărul total de studenți pentru care universitățile publice au primit subvenții bugetare a cunoscut mici variații în jurul valorii 285.000. ***Alocarea cifrei de școlarizare pentru anul universitar 2018/2019 trebuie să țină cont și de această stabilitate înregistrată în ultimii ani în învățământul universitar public și să evite inducerea de șocuri insuficient fundamentate și pregătite în funcționarea instituțiilor de învățământ superior.***

Figura 1. Distribuția populației rezidente în România la 1 ianuarie 2017 pe vârste - selecție 0-65 de ani

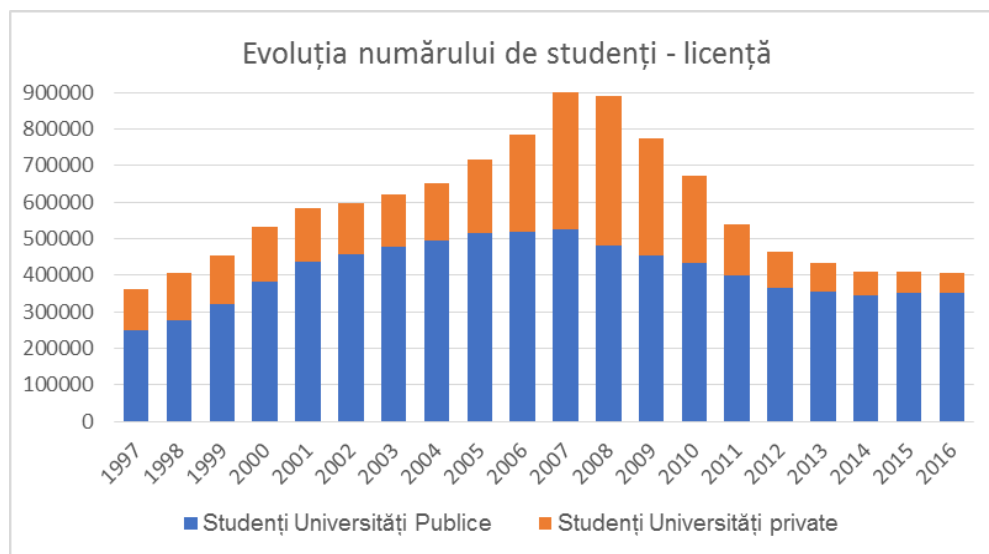
[Prelucrare date din Sursa: Institutul Național de Statistică (2017) – TEMPO - Online]

Tabel 1. Populația rezidentă, pe vârste, la 1 ianuarie 2017

Vârsta	15	16	17	18	19	20	21	22
Populație rezidentă	207.914	219.024	217.412	216.317	212.235	207.414	209.143	216.300

Sursa: Institutul Național de Statistică (2017) – TEMPO – Online

Figura 2. Evoluția numărului de studenți la programe de licență ale universităților publice și private din România

Sursa: Prelucrare date din Sursa: Institutul Național de Statistică (2017) – TEMPO – Online

Tabel 2. Numărul de studenți la programe de licență ale universităților de stat și particulare din România

An	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016
Numar studenți licență universități de stat	480.239	433.063	364.916	353.988	345.336	351.450	350.149
Număr studenți licență universități particulare	410.859	239.938	99.676	79.246	65.893	59.247	55.489

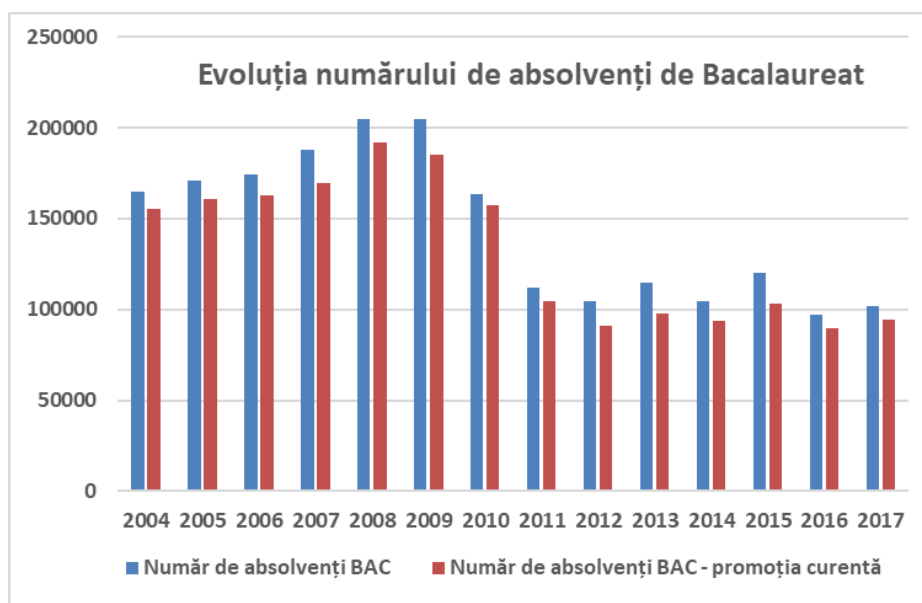
Sursa: Institutul Național de Statistică (2017) – TEMPO - Online

În continuare, vom analiza evoluția numărului de absolvenți de Bacalaureat din România, ce reprezintă principalul grup țintă pentru programele de licență ale universităților românești și ale finanțării publice. În **Figura 3** este ilustrată evoluției numărului de absolvenți de Bacalaureat din perioada 2004 – 2017 putându-se astfel constata un maxim de absolvenți în perioada 2008-2009, urmat de o scădere abruptă până în anul 2011 și o evoluție relativ constantă în ultimii 7 ani. Astfel, în perioada 2011-2017 se poate constata un platou de stabilitate cu o

valoare medie de 107.860 și o abatere standard de 7.949 (~7,4%). O evoluție similară este înregistrată și în privința ratei de promovabilitate, definită aici ca raport dintre numărul de absolvenți de Bacalaureat și populația cu vârsta de 18 ani rezidentă în România. Dacă ne referim strict la promoția curentă atunci constatăm o anumită stabilizare a ratei de promovabilitate în jurul valorii de 43% iar dacă utilizăm numărul total al absolvenților de Bacalaureat constatăm o stabilizare a ratei de promovabilitate în jurul valorii de 49% (conform datelor prezentate în **Tabelul 3**). Ținând cont că populația de 18 ani din anul 2018 va fi aproximativ egală cu cea a ultimilor 4 ani și de stabilitatea existentă și în privința ratei de încadrare în învățământul liceal se poate estima o menținere aproximativ constantă a numărului de absolvenți de bacalaureat în anul următor, **fiind justificată din acest punct de vedere o propunere de menținere a cifrei de școlarizare alocate la nivel de licență în anii precedenți.**

Figura 3. Evoluția numărului de absolvenți ai examenului de Bacalaureat

Sursa: Prelucrare date din diverse surse: Institutul Național de Statistică (2017) – TEMPO – Online, Comunicate MEN, ARACIS – Barometrul Calității Sistemului de Învățământ Superior

Tabelul 3. Proporția absolvenților cu bacalaureat

Anul	Populație 18 ani	Absolvenți ⁸ BAC	Absolvenți BAC (promoția curentă)	Raport Absolvenți BAC și populația de 18 ani	Raport Absolvenți BAC (promoția curentă) și populația de 18 ani
2017	216.317	102.103	94.231	47,20%	43,56%
2016	214.857	97.225	87.490	45,25%	40,72%
2015	211.788	120.027	102.959	56,67%	48,61%
2014	215.783	104.329	93.433	48,35%	43,30%
2013	225.947	114.653	98.093	50,74%	43,41%
2012	221.128	104.752	91.267	47,37%	41,27%
2011	221.770	111.932	104.792	50,47%	47,25%
2010	224.078	163.545	157.095	72,99%	70,11%
2009	231.644	204.883	185.001	88,45%	79,86%

Sursa: prelucrare pe baza datelor INS și MEN

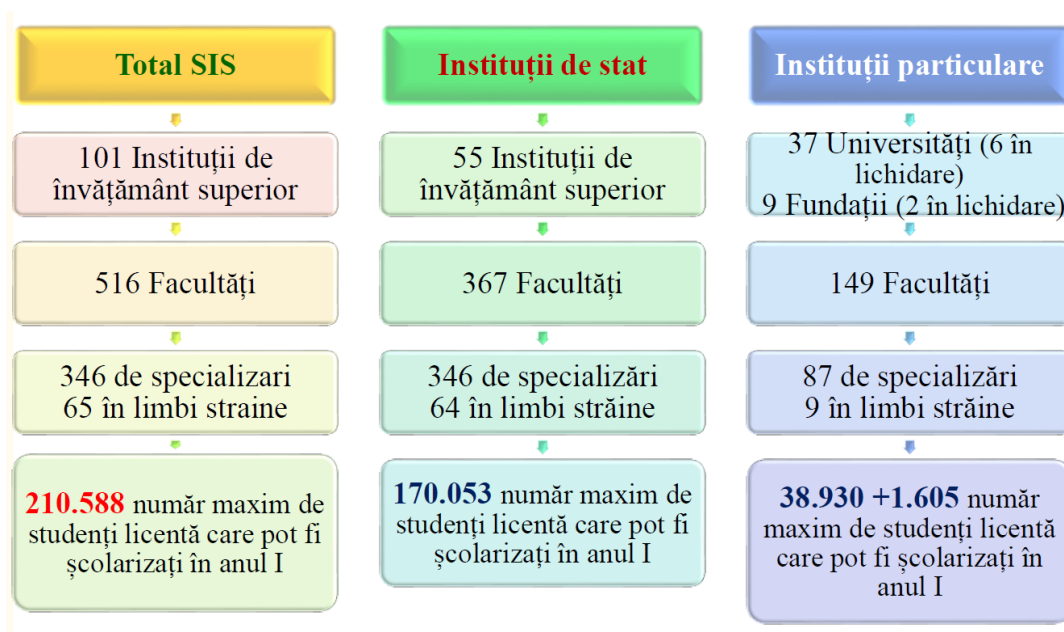
3. Capacitatea de școlarizare a universităților

Un alt aspect relevant pentru alocarea cifrei de școlarizare este capacitatea de școlarizare a universităților publice. Numărul maxim de studenți care pot fi școlarizați în cadrul unui program de studiu este determinat în urma procesului de autorizare provizorie/acreditare a programului și este aprobat anual prin Hotărâre de Guvern. În cadrul raportului din 2017 al Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ARACIS) privind Oferta Sistemului de Învățământ Românesc sunt centralizate datele privind capacitatea de școlarizare a universităților românești, rezultând o capacitate de școlarizare (pentru anul I - licență) de 170.053 de locuri în instituții publice pentru anul universitar 2016/2017 (în ușoară creștere față de 169.092 de locuri înregistrate în 2014/2015) și 40.535 de locuri în instituții particulare (în scădere față de 46.385 de locuri înregistrate în 2014/2015).

În concluzie, **universitățile de stat românești își mențin capacitatea de școlarizare din ultimii ani și funcționează, în medie, pe parcursul celor 3-4 ani de studii de licență, la aproximativ jumătate din capacitatea maximă de școlarizare, fapt ce susține menținerea sau chiar creșterea cifrei de școlarizare alocat pentru anul universitar următor.**

⁸ Numărul de absolvenți ai examenului de Bacalaureat include atât absolvenți din promoția curentă cât și din promoțiile anterioare

Figura 4. Componenta Sistemului Național de Învățământ Superior din România pe forme de proprietate și ofertă universitară, în anul universitar 2016/2017

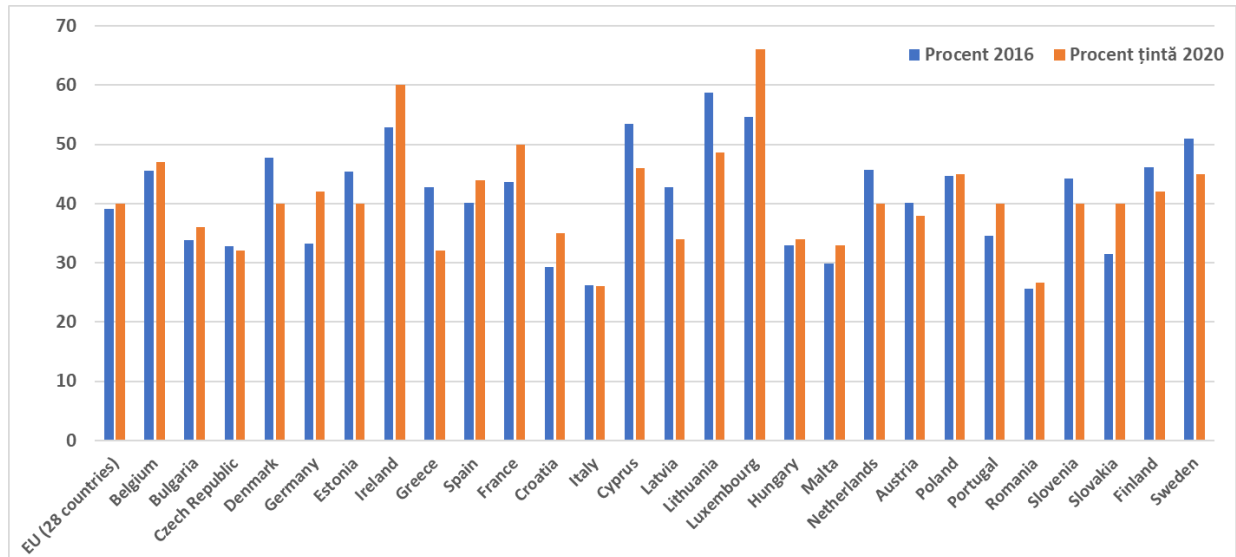

Sursa: Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (2017) - Oferta Sistemului de Învățământ Românesc

4. Ponderea populației cu studii superioare în grupa de vârstă 30-34 ani

Unul din obiectivele principale ale Strategiei Europa 2020, preluat și în strategiile naționale de profil, este creșterea ponderii populației cu studii superioare, stabilindu-se drept țintă un procent de 40% în grupa de vârstă 30-34 ani pentru anul 2020. **Figura 5** prezintă valoarea acestui indicator măsurat de către EUROSTAT la nivelul anul 2016 împreună cu țintele naționale asumate de țările UE. România se situează pe ultimul loc în cadrul Uniunii Europene la aproximativ două treimi din media acesteia, iar ținta națională asumată pentru 2020 (i.e. 26,74%) nu face decât să mențină România în această situație periferică.

Figura 5. Procentul din populație cu vârsta cuprinsă între 30 și 34 de ani cu studii terțiare finalizate în țările UE la nivelul anului 2016 (cu albastru) și țintele propuse prin strategia Europa 2020 (cu portocaliu)

Sursa: Prelucrare date din sursa Eurostat – Europe 2020 Indicators

Tabelul 4 reprezintă ponderea populației cu vârsta cuprinsă între 30-34 ani, cu nivel de educație terțiară și indică o stagnare a creșterii în ultimii doi ani.

Tabel 4. Ponderea populației cu vârsta cuprinsă între 30-34 ani, cu nivel de educație terțiară (%)

Ponderea populației cu vârsta cuprinsă între 30-34 ani, cu nivel de educație terțiară (%)		
Anul	UE (28 tari)	Romania
2008	31,10	16,00
2009	32,30	16,80
2010	33,80	18,30
2011	34,80	20,30
2012	36,00	21,70
2013	37,10	22,90
2014	37,90	25,00
2015	38,70	25,60
2016	39,10	25,60

Sursa: http://europedirectbucuresti.ier.ro/wp-content/uploads/brosura_europa_2020_8mb.pdf

Cifra de școlarizare este unul din principalele instrumente pe care statul român le are la dispoziție pentru realizarea obiectivului propus, atât cantitativ cât și calitativ.

În perioada 07.09.-18.12.2015, Curtea de Conturi a României a efectuat o acțiune de audit al performanței cu tema *Analiza fundamentării și evoluției situației obiectivului privind creșterea procentului absolvenților de învățământ superior, în conformitate cu prevederile Strategiei Europa 2020*. În cadrul Raportului de sinteză este prezentată o situație a absolvenților de studii superioare, pe vârste, în perioada 1999 – 2012, folosind datele EUROSTAT și calculând valoarea indicatorului țintă privind *Ponderea populației cu studii superioare în grupa de vârstă 30-34 ani*, care ar fi trebuit să se regăsească în perioada 2010-2014 în lipsa fenomenului de emigrație. Astfel, numărul de absolvenți de licență care ar fi trebuit să se regăsească în populația de 30-34 de ani în 2010 este de 463.904, comparativ cu 281.000 regăsiți efectiv, în timp ce în 2014 ar fi trebuit să se regăsească 573.972, față de 343.600 regăsiți efectiv. Altfel spus, deși a absolvit învățământul superior românesc (public și privat) aproximativ 30% din populația în vârstă de 30-34 de ani, numai 18% dintre cei în vârstă de 30-34 de ani care aveau rezidența în România în 2010 au absolvit studii universitare; pentru 2014, diferența este și mai mare, de la 41% la 25%. Perioada de vârf a populației universitare din România (2007-2008) este de așteptat să conducă la valori ridicate ale acestui indicator, care să contribuie la atingerea și chiar depășirea țintei naționale asumate pentru 2020 (i.e. 26,74%), în ciuda fenomenului masiv de emigrare. În acest context, raportul critică utilizarea *Indicatorului* pentru justificarea menținerii cifrei de școlarizare sau a creșterii finanțării și afirmă că scopul acestor acțiuni era ”menținerea în viață a unui sistem superior supradimensionat, de o calitate scăzută și neconectat la nevoile economico-sociale ale României”.

Din punctul nostru de vedere, cele două afirmații menționate anterior trebuie analizate separat, iar cauzele și eventualele corelații necesită o dezbatere mai amplă; sistemul analizat are o componentă publică și una privată, iar componenta publică are o componentă susținută de la bugetul de stat și o componentă susținută din taxe de școlarizare. Astfel, în condițiile în care componenta bugetată a reprezentat o pondere de 27-28% în perioada de maxim a populației universitare de licență, iar componenta privată ajunsese la 46%, aprecierile privind dimensiunea, calitatea și adaptarea la nevoile economico-sociale ale întregului sistem de învățământ superior sunt, în mod eronat, atribuite unei componente minoritare susținute prin cifra de școlarizare. O

analiză diferențiată pe componentele (public buget, public taxă, privat) și formele de învățământ absolvite (învățământ cu frecvență/învățământ la distanță/învățământ fără frecvență sau cu frecvență redusă) poate conduce la identificarea contribuției fiecăreia la aprecierea enunțată.

Pe de altă parte, este important pentru formularea acestui punct de vedere privind fundamentarea cifrei de școlarizare să observăm că sistemul din perioada analizată diferă semnificativ de cel prezent și de cel prognozat: ”dimensiunea” sistemului universitar (de licență) este jumătate din cea a perioadei 2007-2008, ponderea învățământului privat în sistemul universitar de licență a scăzut de la 46% în perioada 2007-2008 la 14% în perioada 2016-2017, ponderea absolvenților de licență la forma de învățământ la distanță (sau frecvență redusă) a scăzut de la 40% în 2007-2008 la mai puțin de 10% în 2016-2017. Iar dacă ne referim la indicatorul țintă (*Ponderea populației cu studii superioare în grupa de vârstă 30-34 ani*) putem obține o estimare actualizată pornind de la valoarea medie a raportului dintre numărul de absolvenți BAC și populația de 18 ani ce reflectă procentul de absolvenți de Bacalaureat dintr-o generație, incluzând atât pe cei care promovează examenul de Bacalaureat în anul absolvirii liceului, cât și ulterior. Dintre acești absolvenți de Bacalaureat (49% din populație) există o parte care nu continuă studiile la nivel universitar,⁹ iar dintre cei care urmează cursurile universitare există o proporție importantă care abandonează. Informațiile și analizele cu privire la abandonul studiilor universitare sunt încă insuficiente, iar aceasta face ca în diferite studii să fie vehiculate date foarte diferite. Conform unei prezentări din cadrul proiectului ROSE¹⁰, valoarea ratei de retenție în *primul an universitar* este de 82,3% iar unul din obiectivele proiectului este creșterea acestui indicator la nivelul de 84,5%. De asemenea, din analizele¹¹ efectuate de ANOSR, se constată că numai 61% dintre studenții înmatriculați în anul I au *finalizat studiile* de licență începute, unul din motivele cele mai întâlnite cu privire la abandonul universitar fiind lipsa resurselor financiare. Drept urmare, se poate estima că procentul populației cu studii superioare în grupa de vârstă 30-34 de ani nu va depăși (peste 10 ani) 30%, chiar dacă nu luăm în calcul diminuările datorate migrației populației. *În concluzie, în lipsa unor măsuri active pentru motivarea tinerilor către urmarea și finalizarea studiilor universitare, obiectivul României de creștere a ponderii populației cu studii superioare are un grad redus de realizare pe termen mediu, menținând România în zona periferică a UE în această privință.*

⁹ Nu am identificat studii naționale pentru estimarea acestei proporții

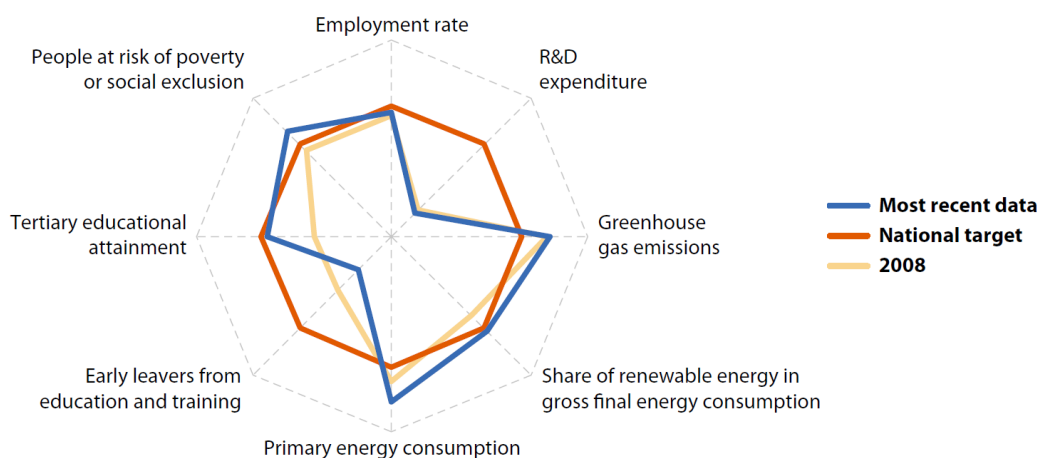
¹⁰ Proiect care își propune să contribuie la reducerea abandonului în învățământul secundar și terțiar, finanțat printr-un împrumut de 200 de milioane de euro acordat de Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare

¹¹ Alianța Națională a Organizațiilor Studențești din România, Sistemul de acordare a burselor – Perspectiva ANOSR (2014)

Inclusiv raportul Curții de Conturi concluzionează că ”Indicatorul va intra pe un trend descendent, după 2020, ajungându-se la valori mai mici decât această țintă, datorită scăderii numărului de înmatriculări în învățământul superior”. În concluzie, cifra de școlarizare este unul din instrumentele ce pot contribui la reducerea decalajului față de media UE privind ponderea populației cu studii superioare, atât cantitativ cât și calitativ, însă această pârghie trebuie conjugată cu ameliorarea calității și atractivității învățământului (atât universitar cât și preuniversitar), reducerea fenomenului de emigrație, creșterea motivației elevilor și studenților pentru studii, reducerea abandonului școlar și universitar și dezvoltarea unor instrumente alternative de finanțare a studiilor.

Remarcăm, de asemenea, faptul că în privința celorlalți doi indicatori de educație și cercetare cuprinși în Strategia Europa 2020, rata de părăsire timpurie a școlii și alocarea din PIB pentru cercetare și dezvoltare, România a înregistrat regrese comparativ cu anul de referință 2008, depășându-se și mai mult de țintele ridicate propuse (**Figura 6**).

Figura 6. Situația indicatorilor naționali din cadrul Strategiei Europa 2020: țintele naționale, situația lor la nivelul anului 2008 și situația lor conform datelor cele mai recente (2016 sau 2015)

Sursa: EUROSTAT [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Europe_2020_indicators - Romania](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Europe_2020_indicators_-_Romania)

5. Corelarea cu strategia pentru ocuparea forței de muncă și nevoile angajatorilor

Evoluția ratei de ocupare a populației cu vârsta între 20 și 64 de ani este prezentată în **Figura 7** pentru perioada 2001-2016. În ultimii 3 ani s-au înregistrat valori semnificativ mai mari ale acestui indicator comparativ cu restul perioadei analizate, fiind vizibil un salt important începând

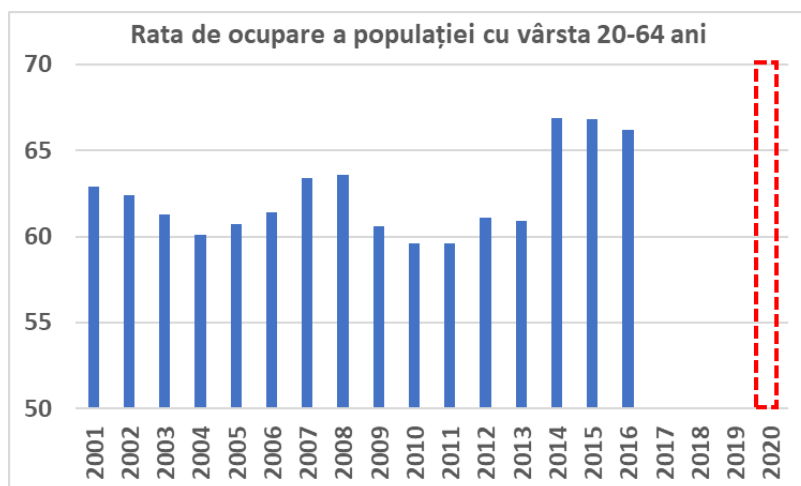

cu 2014 de la o valoare medie de 60,36% în perioada 2009-2013 la una de 66,63% în perioada 2014-2016. Aceste rezultate sunt încurajatoare în ce privește dezvoltarea unui model sustenabil de creștere economică care să asigure *ocuparea eficientă a forței de muncă*.

Strategia națională pentru ocuparea forței de muncă 2014-2020 a stabilit o serie de măsuri active pentru reducerea șomajului și creșterea gradului de ocupare a populației, având drept obiectiv principal impulsivarea eforturilor de a atinge ținta de ocupare stabilită de România pentru anul 2020, și anume o rată de ocupare de 70% pentru populația în vârstă de 20-64 de ani. Unul dintre cele 4 obiective specifice pentru realizarea Strategiei este *Dezvoltarea unei resurse umane cu un nivel înalt de calificare și competențe adaptate la cerințele pieței muncii*. **Susținerea financiară pentru tinerii care doresc să urmeze studii superioare reprezintă unul din mecanismele principale pentru îndeplinirea acestui obiectiv și atingerea țintei privind rata de ocupare.**

Această concluzie este evidențiată și prin analiza distribuție șomerilor după nivelul de instruire, ilustrată în **Figura 8** folosind datele comunicate de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM). Astfel, numai 4,52% dintre șomerii înregistrați la ANOFM sunt absolvenți de studii superioare, ceea ce reprezintă 16.351 de persoane din totalul de 362.060 de șomeri înregistrați la nivelul lunii septembrie 2017.

Figura 7. Rata de ocupare a populației cu vârsta între 20 și 64 de ani în perioada 2001 – 2016 și ținta asumată de România în cadrul Strategiei Europa 2020.

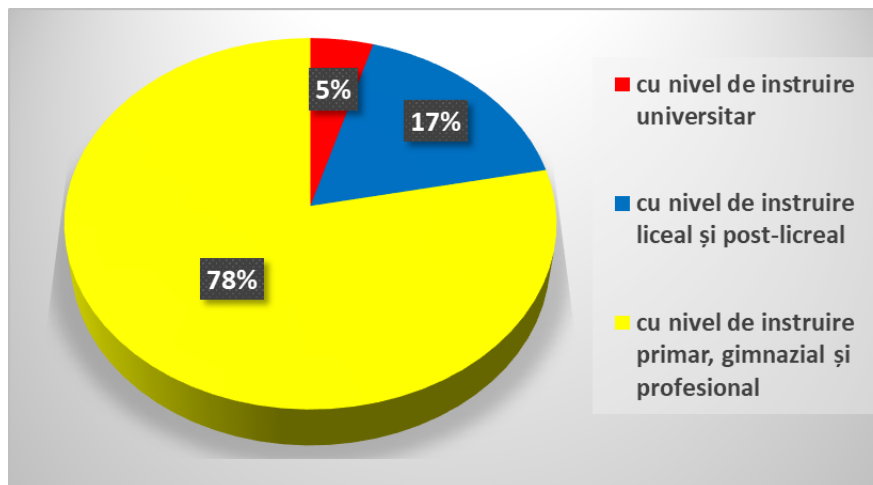
Sursa: Prelucrare date din Sursa: Institutul Național de Statistică (2017) – TEMPO

Deși se constată în ultimii ani o scădere importantă a numărului de tineri cu studii superioare din cadrul populației inactive, există în continuare un nivel ridicat al acestui indicator. Totodată

există necorelări între pregătirea universitară și cerințele pieței muncii ce au fost identificate în diverse studii sociologice precum *Studiului național de monitorizare a inserției pe piața muncii a absolvenților de învățământ superior* (UEFISCDI), *Absolvenții recenti de învățământ superior și integrarea lor pe piața muncii* (proiectul Strategia DOCIS), *Evaluarea și prognozarea cererii de muncă potențiale pentru absolvenții de învățământ superior în structura ocupațională, la orizontul anului 2020, în vederea dezvoltării* (Institutul Național de Cercetare Științifică în Domeniul Muncii și Protecției Sociale). Din păcate aceste studii nu fac distincție între absolvenți în funcție de tipul de universitate absolvită (publică/privată), forma de învățământ (zi/ID), forma de finanțare (buget, taxă, parțial buget) și, drept urmare, ele nu pot fi utilizate în fundamentarea cifrei de școlarizare totale, însă vor putea fi utilizate în distribuirea cifrei de școlarizare pe universități și pe ramuri de știință/domenii de studii. Chiar și în procesele amintite ele pot fi utilizate sub rezerva perioadei în care au fost efectuate, ele nefiind, din păcate, actualizate.

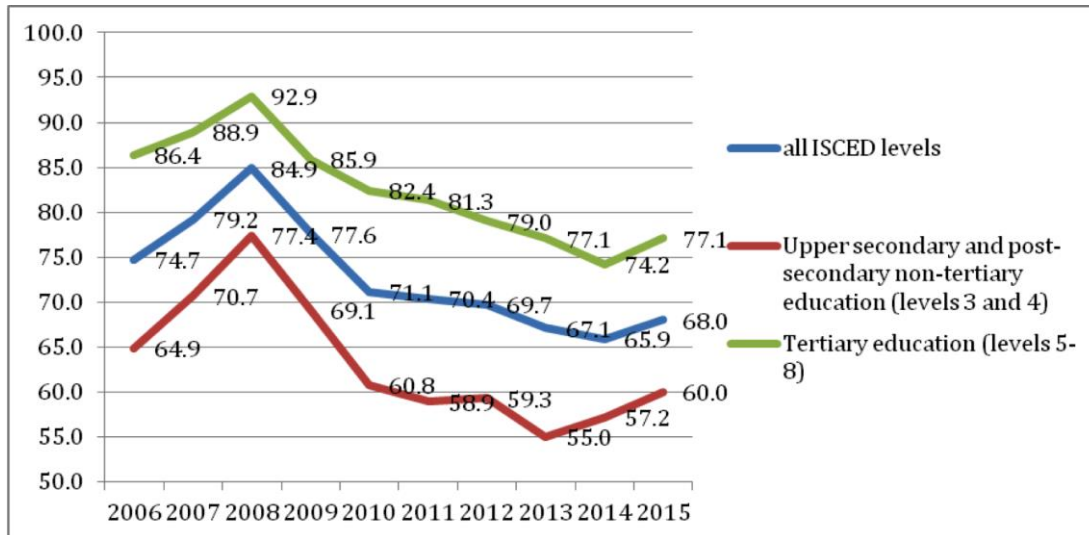
Figura 8. Distribuția șomerilor după niveluri de instruire la data de 30.09.2017.

Sursa: Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (2017) – Comunicat de presă din 27.10.2017

În privința gradului de ocupare, date longitudinale pe perioada 2006 - 2015, arată că, în ciuda fluctuațiilor economiei naționale, în perioada de referință ratele de ocupare a tinerilor absolvenți de învățământ terțiar au fost constant superioare față de cele ale tinerilor care au absolvit cel mult învățământul liceal demonstrând astfel competitivitatea superioară a absolvenților de învățământ superior pe piața muncii, indiferent de conjuncturile de creștere sau scădere economică.

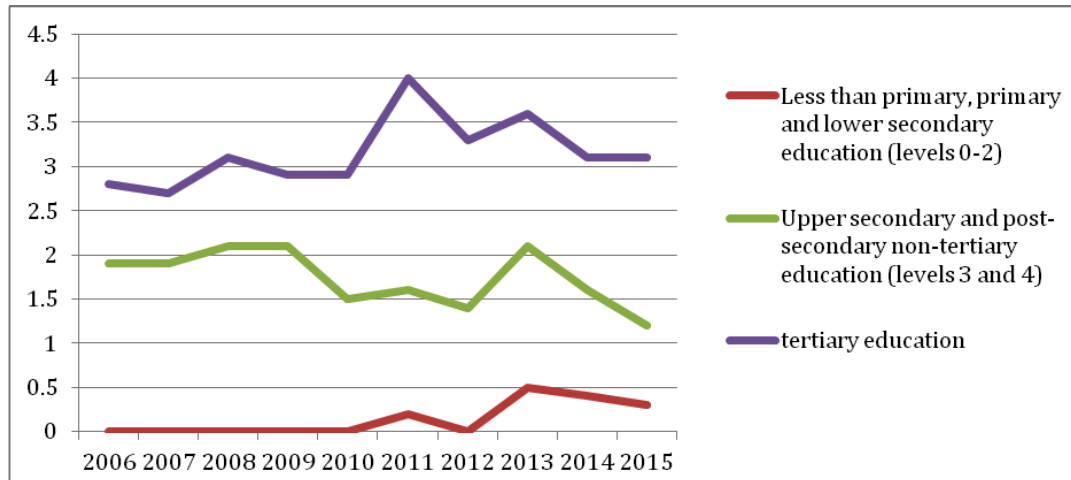
Figura 9. Ratele de ocupare ale tinerilor care nu se află în educație sau formare, pe nivele educaționale (% în grupa de vârstă 20-34 ani pentru respectivul nivel educațional)

Sursa: Eurostat

Nu în ultimul rând, absolvirea de studii superioare are impact și asupra capacității și disponibilității de învățare pe parcursul vieții. Așa cum arată și datele disponibile la Eurostat, participarea la educație și formare este strâns corelată cu nivelele educaționale atinse. Populația cu nivel educațional primar sau gimnazial (ISCED 0-2) participă mai puțin decât cei cu nivel secundar superior sau post-liceal (ISCED 3 și 4), iar aceștia la rândul lor au o participare mai scăzută decât cei cu nivel terțiar. Ne aflăm în fața unui cerc vicios al lipsei de educație și formare care are repercusiuni asupra învățării pe tot parcursul vieții, a capacității de a actualizare a cunoștințelor și competențelor și implicit a celei de integrare socio-profesională.

Figura 10. Participarea la educație și formare pe nivele de educație

Sursa: Eurostat

6. Concluzii. Propunerea cifrei de școlarizare pentru studiile universitare de licență

În concluzie, din punctul de vedere al Consiliului Național de Statistică și Prognoză a Învățământului Superior este preferabilă menținerea cifrei de școlarizare pentru învățământul superior de stat în anul universitar 2018-2019 la nivelul de 62.000 de locuri/granturi de studii pentru studii universitare de licență, în plus față de locurile alocate învățământului militar și românilor de pretutindeni.

Subliniem faptul că atingerea obiectivelor asumate la nivel național în privința educației terțiare, a ocupării forței de muncă, dar și în privința creșterii ratelor de participare la educație necesită adoptarea unei strategii comprehensive și a unui plan de măsuri concrete care să promoveze echitatea și incluziunea socială în accesul la studii universitare, competitivitatea internațională a instituțiilor de învățământ superior din România, adaptarea programelor de studii la cerințele complexe și dinamice ale economiei și societății secolului XXI. O asemenea strategie presupune o consultare largă a tuturor factorilor interesați. Pe baza expertizei de care dispune și în temeiul atribuțiilor ce-i revin, Consiliul Național de Statistică și Prognoză a Învățământului Superior apreciază că poate contribui în mod semnificativ la temeinica pregătire și elaborare a acestor politici publice în domeniul învățământului superior.

FUNDAMENTAREA CIFREI DE ȘCOLARIZARE PENTRU STUDIILE DE MASTERAT

1. Considerații introductive

Legea nr. 288/2004 privind organizarea studiilor universitare a reorganizat sistemul de învățământ superior din România pe trei cicluri: studii universitare de licență, studii universitare de masterat și studii universitare de doctorat, compatibile cu Cadrul European al Calificărilor și Procesul Bologna. Programele de studii universitare de masterat reprezintă cel de-al II-lea ciclu de studii universitare și se finalizează prin nivelul 7 din EQF/CEC și din Cadrul Național al Calificărilor.

Strategia Națională pentru Învățământ Terțiar 2015-2020 prevede dezvoltarea învățământului superior bazat pe competențe (programe de licență și masterat), precum și elaborarea programelor de masterat cu scopul promovării cercetării și dezvoltării competențelor specifice domeniului de activitate. În acest document se arată că:

“Programele de masterat reprezintă instrumente deosebit de utile pentru învățarea practică, bazată pe competențe relevante pentru piața muncii, stabilind legătura între cunoștințe și competențele care se dobândesc printr-o instruire directă la locul de muncă. Standardizarea programelor de masterat impusă de Declarația de la Bologna oferă un instrument puternic pentru învățarea la nivel înalt, orientată, necesară într-o economie aflată în dezvoltare, bazată pe cunoaștere. Programele, care se întind pe o perioadă de 1-2 ani, sunt ușor de adaptat, permițând modificări rapide pe măsura apariției nevoilor. Spre deosebire de pregătirea generală, care reprezintă fundamentul unei prime diplome, programele de masterat oferă instrumente specifice asociate pieței muncii pentru locurile de muncă/ posturile care necesită cele mai înalte competențe. Universitățile trebuie sprijinite în identificarea avantajelor lor competitive, pentru îmbunătățirea sau dezvoltarea de noi programe de masterat, relevante pentru piața muncii locale, regionale sau naționale.”¹²

În acest context, analiza comparativă cu țările UE indică necesitatea dezvoltării învățământului terțiar de masterat. Deși ponderea populației cu vârsta cuprinsă între 30-34 ani, cu nivel de educație terțiară a crescut în ultimul deceniu, din anul 2014 se menține aproximativ constantă și

¹²[https://www.edu.ro/sites/default/files/fi%C8%99iere/Minister/2016/strategii/Strategie_inv_tertiar_2015_2020\(1\).pdf](https://www.edu.ro/sites/default/files/fi%C8%99iere/Minister/2016/strategii/Strategie_inv_tertiar_2015_2020(1).pdf)

sunt necesare măsuri de adaptare a învățământului superior la cerințele pieței muncii și facilitarea accesului la educația terțiară (*Tabelul 4*). Ținta asumată de România pentru anul 2020 este de 26,7%, dar aceasta este mult mai scăzută decât cea stabilită la nivel european, de 40%. Procentajul studenților cuprinși în educația terțiară, nivel master sau echivalent, din populația din grupa de vârstă 20-24 de ani, poziționează România, în anul 2015, în a doua parte a clasamentului, sub nivelul median, de 16,65% (*Tabelul 5*).

Tabel 5. Procentajul studenților cuprinși în educația terțiară, nivel master sau echivalent, din populația din grupa de vârstă 20-24 de ani

Țara / An	2013	2014	2015
Austria	26,0	25,7	25,9
Croatia	22,9	23,9	23,5
Italia	23,6	23,3	23,0
Franța	21,1	22,0	22,7
Germania	19,0	20,6	21,6
Cehia	20,2	21,1	21,3
Bulgaria	18,1	19,8	21,1
Slovenia	22,0	21,0	21,0
Portugalia	20,5	21,0	20,6
Polonia	21,8	20,9	20,5
Estonia	18,4	19,2	20,4
Suedia	20,4	20,1	20,2
Danemarca	18,8	19,1	19,6
Cipru	11,1	14,8	19,5
Finlanda	17,7	18,3	18,5
Islanda	18,1	19,8	18,1
Norvegia	16,6	17,6	18,0
Spania	21,0	17,3	15,3
Țările de Jos	9,2	9,7	15,2
Lituania	15,1	14,9	14,9
Romania	14,7	15,2	14,9
Belgia	12,1	13,2	14,0
Letonia	7,9	9,1	13,6
Elveția	12,0	12,7	13,1
Irlanda	10,8	9,6	12,1

Malta	10,3	11,4	12,0
Ungaria	12,2	11,7	11,9
Liechtenstein	10,3	10,8	10,9
Marea Britanie	9,8	9,8	9,8
Grecia	7,8	9,2	9,5
Serbia	7,9	8,1	9,0
Luxemburg	7,2	7,1	7,2
Turcia	:	5,7	7,1
Macedonia	2,2	1,7	2,5

Sursa: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uae_enrt08&lang=en

Notă: Metodologia Eurostat cuprind în nivelul ISCED 7 și studenții de la învățământul de lungă durată, ciclul licență. Astfel, începând cu anul universitar 2012-2013, programele de studii de licență sunt divizate în două niveluri ISCED: cele cu durată de 3 sau 4 ani au fost alocate la ISCED 6, iar cele cu durată de 5 sau 6 ani au trecut la ISCED 7.

2. Mărimea și evoluția în timp a populației cu studii masterale

După cum se observă din **Tabelul 6**, raportul dintre numărul studenților înscriși în ciclul Master sau echivalent (ISCED 7) și cel al studenților înscriși în ciclul Licență sau echivalent (ISCED 6) era în România în anul 2015 de 47,5%, în apropierea nivelului median la nivelul UE (46,4%), ceea ce demonstrează interesul studenților absolvenți de licență de a-și continua studiile, la nivel de masterat. Acest fapt este susținut și de dinamica superioară a numărului de studenți din ciclul Master sau echivalent, comparativ cu dinamica numărului de studenți din ciclul Licență (95%, în medie, în perioada 2013-2015, față de, respectiv, 93%, în medie, în perioada 2013-2015) (**Tabelul 6**).

Tabel 6. Studenți înscriși în ciclurile Licență (ISCED 6) și Master (ISCED 7)¹³

Tara	Licență (ISCED 6)			Master (ISCED 7)			ISCED7/ ISCED6 (%)	Dinamica numărului de studenți ISCED 7 (%)	
	2013	2014	2015	2013	2014	2015		2015	2014/ 2013
Franța	931.748	961.447	991.175	831.956	854.784	868.904	87.66	102,7	101,7
Austria	180.234	179.406	183.768	140.087	139.697	140.269	76.33	99,7	100,4
Slovacia	120.806	113.149	102.434	74.912	71.720	70.038	68.37	95,7	97,7
Italia	1.108.260	1.090.764	1.076.667	727.019	724.883	710.487	65.99	99,7	98,0
Cipru	19.990	19.779	19.994	7.896	10.009	12.935	64.69	126,8	129,2
Croatia	102.795	103.168	100.879	58.196	59.567	57.895	57.39	102,4	97,2
Cehia	267.731	256.329	236.887	133.524	136.207	133.066	56.17	102,0	97,7
Portugalia	224.260	211.912	203.836	117.211	118.420	113.966	55.91	101,0	96,2
Germania	1.635.907	1.734.827	1.792.434	930.366	962.201	988.753	55.16	103,4	102,8
Suedia	252.980	247.169	246.400	136.075	135.220	135.555	55.01	99,4	100,2
Malta	6.914	6.933	7.026	3.116	3.420	3.540	50.40	109,8	103,5
Romania	409.606	377.136	354.186	187.195	181.578	168.152	47.48	97,0	92,6
Polonia	1.266.471	1.172.637	1.104.364	583.045	540.868	514.821	46.62	92,8	95,2
Slovenia	54.865	53.019	48.893	25.829	23.483	22.594	46.21	90,9	96,2
Bulgaria	195.637	191.416	186.702	82.951	85.823	85.634	45.87	103,5	99,8
Estonia	44.758	40.539	36.299	17.004	16.477	16.012	44.11	96,9	97,2
Danemarca	182.281	187.902	195.054	67.546	70.168	73.790	37.82	103,9	105,2
Ungaria	237.647	228.535	214.737	77.043	73.473	74.113	34.51	95,4	100,9
Letonia	63.274	57.955	50.634	11.333	12.257	16.942	33.46	108,2	138,2
Spania	1.085.012	1.180.345	1.204.409	514.369	411.451	355.097	29.48	80,0	86,3
Finlanda	228.273	223.519	219.370	60.051	62.257	63.239	28.82	103,7	101,6
Lituania	124.519	113.881	108.083	32.495	31.822	29.911	27.67	97,9	94,0
Marea	1.526.720	1.532.677	1.523.902	423.592	423.518	421.145	27.64	100,0	99,4

¹³ Notă: Conform INS (<http://statistici.INSSE.ro/shop/index.jsp?page=tempo3&lang=ro&ind=SCL103L>), din anul 2013 învățământul universitar de licență în funcție de noua Clasificare Internațională Standard a Educației - ISCED 2011 este învățământul pentru nivelurile 6 și 7 - ISCED 2011 care cuprinde învățământul universitar de licență cu durate de 3-4 ani (nivelul 6 - ISCED 2011) și învățământul universitar de licență cu durate de 5, 6 ani (nivelul 7 - ISCED 2011). Nivelul 7 - ISCED 2011 cuprinde și învățământul de master și postuniversitar, iar nivelul 8 - ISCED 2011 este corespunzător învățământului de doctorat și postdoctorat. Începând cu anul 2014 a fost folosită clasificarea ISCED-F 2013. Clasificarea specializărilor ISCED-F 2013 a fost adoptată în anul 2014, urmare a revizuirii nivelurilor de educație ISCED-2011.

Britanie									
Belgia	364.202	362.780	365.925	85.553	92.959	97.920	26.81	108,7	105,3
Țările de Jos	...	...	646.851	...	...	162.585	25.13	...	...
Irlanda	121.210	154.294	161.302	28.429	23.690	28.621	17.74	83,3	120,8
Luxemburg	...	...	3.231	...	...	2.509	77.65	...	...
Grecia	588.201	598.990	598.990	48.072	54.558	54.558	91.08	113,5	100,0

Sursa: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uae_enr101&lang=en

În același timp, rata brută de tranziție, de la ciclul de licență la ciclul de masterat, este în creștere în ultimii ani, ajungând în anul universitar 2016/2017 la 79% (calculată pentru cele 48 de universități).¹⁴ Acest lucru demonstrează interesul pe care îl manifestă absolvenții de licență pentru continuarea pregătirii în vederea acumulării unor noi competențe profesionale.

3. Concluzii. Propunerea cifrei de școlarizare pentru studiile universitare de masterat

Analiza evoluțiilor din învățământul universitar de nivel 7 ISCED, în context european evidențiază poziționarea României în a doua parte a clasamentului, ceea ce demonstrează necesitatea unor eforturi susținute pentru dezvoltarea acestui nivel de educație terțiară.

Studiul datelor statistice oficiale la nivel național arată că, deși -pe fondul declinului demografic - numărul absolvenților de studii universitare de nivel 6 ISCED a avut o tendință de scădere ușoară, cu toate acestea ponderea absolvenților de licență care urmează studii de master a cunoscut un trend ascendent. Aceasta indică atractivitatea studiilor de master și capacitatea de absorbție a absolvenților de licență pentru studii de master. Cifra de școlarizare propusă alocată pentru programele de master a fost relativ constantă în ultimii 10 ani (35.600 începând cu 2011) și reprezintă mai puțin de jumătate din numărul absolvenților de licență din ultimele promoții analizate. În concluzie, considerăm justificată menținerea numărului de locuri propuse la master, adică 35600.

¹⁴ Rata brută de tranziție a fost determinată prin raportarea numărului de persoane înmatriculate în anul I, ciclul de masterat, din anul universitar analizat, la absolvenții cu diplomă, din anul universitar anterior, din promoția curentă sau din promoții anterioare. Analiza s-a făcut doar pentru persoanele de cetățenie română.

FUNDAMENTAREA CIFREI DE ȘCOLARIZARE PENTRU STUDIILE UNIVERSITARE DE DOCTORAT

1. Considerații introductive

Finanțarea de bază din fonduri publice a doctoranzilor admiși în instituțiile de învățământ superior de stat se face în conformitate cu prevederile art/ 223 din Legea educației naționale nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare, prin granturi de studii. Granturile de studii doctorale se alocă instituțiilor de învățământ superior de stat prin ordin al ministrului educației naționale.

Cifra de școlarizare se propune în temeiul art. 222, aliniatul (1) din Legea educației naționale nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare, ținând cont de obiectivele asumate în cadrul strategiilor naționale și europene, inclusiv strategia educației și formării profesionale din România pentru perioada 2016-2020, Strategia națională pentru învățământ terțiar 2015-2020, Strategia națională pentru ocuparea forței de muncă 2014-2020 și Strategia Europa 2020.

Pentru fundamentarea propunerii privind cifra de școlarizare propusă pentru ciclul universitar de doctorat au fost luate în considerare următoarele:

- evoluția cifrei de școlarizare pentru studiile universitare de doctorat în perioada 2011-2017;
- evoluția numărului de doctoranzi finanțați de la bugetul de stat, înmatriculați în anul I de studii în perioada 2011-2017;
- gradul de ocupare al cifrei de școlarizare pentru studiile universitare de doctorat în perioada 2011-2017;
- evoluția numărului de masteranzi finanțați de la bugetul de stat în perioada 2011-2017;
- evoluția numărului de doctoranzi finanțați de la bugetul de stat în perioada 2011-2017;
- raportul dintre numărul doctoranzilor și cel al masteranzilor finanțați de la buget în perioada 2011-2017;
- evoluția numărului de absolvenți ai ciclului de studii universitare de master finanțați de la bugetul de stat în perioada 2011-2016;
- evoluția numărului de absolvenți ai ciclului de studii universitare de doctorat finanțați de la bugetul de stat în perioada 2011-2016;

- raportul dintre numărul absolvenților ciclului de studii universitare de doctorat și cel al doctoranzilor înmatriculați în anul I de studii în perioada 2011-2017;
- respectarea angajamentelor luate în cadrul “Strategiei Europa 2020” și al “Strategiei naționale pentru învățământ terțiar 2015-2020” privind educația terțiară;
- situația sistemului de învățământ românesc, în context european și regional.

2. Evoluția cifrei de școlarizare și a numărului de studenți finanțați de la buget pentru studiile universitare de doctorat în perioada 2011-2017

În ultimii 4 ani cifra de școlarizare pentru locurile bugetate nu a suferit modificări (**Tabelul 7**) menținându-se constantă la valoarea de 3170 în care sunt incluse 170 locuri pentru românii de pretutindeni (nerezidenți în România).

Tabel 7. Evoluția cifrei de școlarizare pentru studiile doctorale bugetate pentru anul I.

Număr de locuri de doctorat bugetate la anul I	
2011-2012	3452
2012-2013	2911
2013-2014	2847
2014-2015	3000
2015-2016	3000
2016-2017	3000
2017-2018	3000

Sursa: Ordin MECTS 5272/2011; 2012-2013; Ordin MECTS 4970/2012; 2013-2014; Ordin MEN 4184/2013; 2014-2015; HG 327/2014; 2015-2016; HG 211/2015; 2016-2017; HG 267/2016; 2017-201; HG 136/2017

În perioada examinată numărul de noi doctoranzi finanțați de la bugetul de stat, înmatriculați în anul I de studii a variat într-o marjă de 21%, comparativ cu o variație de 6% la ciclul de licență și 5% în cazul ciclului de master, după cum rezultă din prelucrarea datelor din **Tabelul 8**. Dacă nu se ia în considerare anul universitar 2011-2012, când atât cifra de școlarizare cât și numărul de noi doctoranzi a fost sensibil mai mare, marja de variație scade la 12%, fiind totuși dublă comparativ cu cea de la ciclurile de licență sau master.

În ultimii trei ani, numărul doctoranzilor admiși și înmatriculați s-a înscris pe un trend descrescător.

Tabel 8. Evoluția numărului studenți la licență, masterat și doctorat finanțați de la bugetul de stat, înmatriculați în anul I de studii în perioada 2011-2017

Studenți finanțați de la bugetul de stat înmatriculați în anul I de studii			
An academic	Licență	Master	Doctorat
2011-2012	62277	34718	3532
2012-2013	61903	33886	2817
2013-2014	60865	35669	2915
2014-2015	62264	35268	3155
2015-2016	61795	35367	3254
2016-2017	63231	34730	3110
2017-2018	59707	34180	3070

Sursa: UEFISCDI - rapoarte CNSPIS verificate și validate (universități de stat U01-U49 exclusiv universitățile militare); 2017-2018 Prelucrare date din sursa: platforma ANS 2017-2018

Ocuparea locurilor finanțate de la buget variază între un maxim de 102% în anii universitari 2011-2012 și 2015-2016 și un minim de 91% în anul universitar 2012-2013 (**Tabelul 9**). Depășirea cifrei de școlarizare a fost posibilă prin transferul de locuri alocate între cele trei cicluri ale educației terțiare.

Tabel 9. Gradul de ocupare a locurilor finanțate de la buget pentru studiile universitare de doctorat în perioada 2011-2017

An academic	Cifra de școlarizare buget	Doctoranzi înmatriculați anul 1 la buget	Grad de ocupare locuri la buget
2011-2012	3452	3532	102.32%
2012-2013	3082	2817	91.40%
2013-2014	3017	2915	96.62%
2014-2015	3170	3155	99.53%
2015-2016	3170	3254	102.65%
2016-2017	3170	3110	98.11%
2017-2018	3170	3070	96.85%

Sursa: UEFISCDI - rapoarte CNSPIS verificate și validate (universități de stat U01-U49 exclusiv universitățile militare); 2017-2018 Prelucrare date din sursa: platforma ANS 2017-2018

Gradul de ocupare al locurilor alocate de către minister reflectă și interesul absolvenților de master pentru continuarea studiilor. Acest interes a fost influențat pozitiv de existența, în unii ani universitari, a burselor doctorale obținute prin programele operaționale din fonduri europene (ex. POSDRU), burse atractive atât financiar cât și din punct de vedere al mobilităților internaționale pe care le ofereau.

Evoluția populației universitare prezentată în **Tabelul 10** arată o stabilizare după șocul scăderii demografice, puternic resimțit în perioada 2008-2013 în învățământul universitar românesc. După un minim înregistrat în anul universitar 2012-2013 la toate cele trei cicluri de studii, efectivele de studenți se înscriu pe un trend ușor crescător pentru întreg învățământul terțiar. Valorile maxime sunt atinse în anul universitar actual, 2017-2018, atât la studiile doctorale cât și la cele de licență și master.

Tabel 10. Evoluția numărului de studenți finanțați de la bugetul de stat în perioada 2011-2017

Numărul de studenți la buget			
An academic	Licență	Master	Doctorat
2011-2012	203699	65990	10571
2012-2013	201553	65721	10035
2013-2014	201736	67014	10069
2014-2015	202469	66577	10244
2015-2016	205216	65992	10764
2016-2017	204462	65751	10619
2017-2018	209413	66828	11506

Sursa: Notă de fundamentare privind aprobarea cifrelor de școlarizare pentru învățământul preuniversitar de stat și pentru învățământul superior de stat în anul 2017-2018 (Prelucrare date din Sursa: MEN și CNFIS); 2017-2018

Sursa: Prelucrare date din sursa: platforma ANS raportare 2 noiembrie 2017

Raportul dintre numărul studenților doctoranzi și cel al studenților la licență, respectiv al studenților doctoranzi și cel al studenților la masterat, este prezentat procentual în **Tabelul 11**. Aceste raporturi se mențin relativ constante în anii universitari 2011-2018.

Tabel 11. Raportul dintre numărul studenților finanțați de la buget la doctorat și licență, respectiv la doctorat și masterat, în perioada 2011-2017

Numărul studenților finanțați de la buget		
An academic	Doctorat/Licență	Doctorat/master
2011-2012	19.27%	16.02%
2012-2013	20.09%	15.27%
2013-2014	20.04%	15.03%
2014-2015	19.76%	15.39%
2015-2016	19.07%	16.31%
2016-2017	19.25%	16.15%
2017-2018	18.20%	17.22%

Sursa: Prelucrare date Tabel 10

3. Evoluția numărului de absolvenți finanțați de la bugetul de stat în perioada 2011-2016

Numărul de absolvenți din învățământul terțiar, în intervalul 2011-2016, este prezentat în **Tabelul 12**. Se observă un trend descrescător ușor în cazul ciclurilor de licență și master, și o scădere abruptă în cazul absolvenților ciclului de doctorat. Numărul celor care au finalizat studiile doctorale în anul 2016 reprezintă 40% în raport de vârful din anul 2013 și 60% în raport cu anul precedent, 2015.

Scăderea accentuată a numărului de absolvenți poate fi explicată parțial prin dispariția stimulentelelor și rigorilor impuse de bursele doctorale obținute prin programele de finanțare europene, ca și prin modificarea în anul 2016 a metodologiei de finalizare a tezelor de doctorat, care a inclus verificarea autenticității tuturor tezelor cu programe informatice antiplagiat și a condus la o scădere temporară a numărului de teze finalizate prin acordarea titlului de doctor.

Tabelul 12 Evoluția numărului de absolvenți finanțați de la bugetul de stat în perioada 2011-2016

Numărului de absolvenți finanțați de la bugetul de stat			
An	Licență	Master	Doctorat
2011	46057	28268	3130
2012	48231	28505	3316
2013	47106	26562	2663
2014	45951	28466	2317
2015	45143	26804	2195
2016	45763	26217	1322

Sursa: UEFISCDI - rapoarte CNSPIS verificate și validate (universități de stat U01-U49 exclusiv universitățile militare); 2016 Prelucrare date din sursa: platforma ANS raportare ianuarie 2017 (exclusiv universitățile militare)

4. Studiile universitare de doctorat din România în context european și regional

În Uniunea Europeană urmau studii universitare de doctorat sau echivalent 725.538 de studenți în anul 2015, dintre care 19.315 în România (Tabelul 13). România ocupa poziția a 12-a în Uniunea Europeană din punct de vedere al numărului de doctoranzi. Dacă se ia în considerare numărul de locuitori din țările europene se observă că România este depășită în clasament de toate țările cu populație mai mare (Germania, Franța, Marea Britanie, Italia, Spania, Polonia) dar și de 5 țări cu populație inferioară României (Cehia, Austria, Grecia, Suedia, Finlandaa). De asemenea, se observă că raportul dintre numărul de doctoranzi și numărul de studenți la toate nivelurile a fost în România în 2015 sub media Uniunii Europene.

Tabelul 13. Numărul de studenți la toate nivelurile, numărul celor la nivel doctoral și raportul dintre cele două numere, în țările Uniunii Europene.

Țara	Educație universitară	Doctorat	Doctorat/Studii superioare	Studenți la doctorat/ milion locuitori
European Union (28 countries)	19530550	725538	3,71%	1420
Belgia	504745	16486	3,27%	2816
Bulgaria	278953	6617	2,37%	1475
Cehia	395529	24582	6,21%	928
Danemarca	313756	9939	3,17%	2283
Germania	2977781	196200	6,59%	1297
Estonia	55214	2903	5,26%	728
Irlanda	214632	8204	3,82%	1749
Grecia	677429	23881	3,53%	2265
Spania	1963924	32062	1,63%	3644
Franța	2424158	68607	2,83%	1056
Croatia	162022	3130	1,93%	2376
Italia	1826477	32775	1,79%	2148
Cipru	37166	1109	2,98%	1735
Letonia	85881	2200	2,56%	536
Lituania	140629	2635	1,87%	1083

Luxemburg	6896	569	8,25%	867
Ungaria	307729	7224	2,35%	1123
Malta	13216	113	0,86%	232
Țările de Jos	842601	14478	1,72%	1767
Austria	425972	24058	5,65%	861
Polonia	1665305	43399	2,61%	1135
Portugalia	337507	19310	5,72%	1819
Romania	541653	19315	3,57%	894
Slovenia	85616	2644	3,09%	1667
Slovacia	184390	9071	4,92%	1251
Finlanda	302478	19869	6,57%	680
Suedia	428557	21358	4,98%	2208
Marea Britanie	2330334	112800	4,84%	726
Islanda	:	519		1485
Liechtenstein	750	114	15,20%	2877
Norvegia	268231	7463	2,78%	2669
Elveția	294450	23697	8,05%	1458
Macedonia	63543	293	0,46%	142
Serbia	241054	8555	3,55%	913
Turcia	6062886	78223	1,29%	994

Sursa: Eurostat http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uae_enrt01&lang=en

Ponderea de 3,56% doctoranzi din total învățământ universitar plasează România pe poziția 12 în Uniunea Europeană, dar puțin sub media UE28.. În **Tabelul 13** este prezentată și ponderea studenților la doctorat din țările europene exprimată în număr de studenți la un milion de locuitori. România ocupă locul 21 din cele 28 de țări membre cu un număr de 894 doctoranzi la un milion de locuitori, media Uniunii Europene fiind de 1420 doctoranzi la un milion de locuitori. România este devansată și de Elveția, Lichtenstein, Islanda, Norvegia, Turcia și Serbia.

5. Concluzii. Propunerea cifrei de școlarizare pentru studiile universitare de doctorat

În concluzie, Consiliul Național de Statistică și Prognoză a Învățământului Superior recomandă menținerea cifrei de școlarizare pentru învățământul superior de stat în anul universitar 2018-2019 la nivelul 3000 de locuri/granturi de studii pentru studii universitare de doctorat. Prin această cifră de școlarizare propusă se urmărește creșterea potențialului științific al forței de

muncă înalt calificate și transformarea României într-o societate a cunoașterii și progresului tehnologic.

Cifra de școlarizare propusă ține cont de obiectivele asumate în cadrul strategiilor naționale și europene, inclusiv strategia educației și formării profesionale din România pentru perioada 2016-2020, Strategia națională pentru învățământ terțiar 2015-2020, Strategia națională pentru ocuparea forței de muncă 2014-2020 și Strategia Europa 2020.

RECOMANDĂRI

Analiza datelor statistice și a studiilor disponibile privind învățământul superior, învățământul preuniversitar și piața muncii din România, într-o perspectivă comparată în timp și între țări ale Uniunii Europene, a condus la cinci concluzii generale privind cifra de școlarizare pentru anul universitar 2018/2019:

1. Evoluția numărului de studenți înmatriculați în anul I la universitățile de stat cunoaște o tendință ușor ascendentă în ultimii ani, ceea ce arată un nivel al cererii în creștere. Cererea este susținută de ratele relativ constante de promovare a examenului de bacalaureat în ultimii ani, precum și de creșterea interesului absolvenților de licență pentru continuarea pregătirii prin studii masterale, sunt consonante cu o politică de susținere a unei oferte de număr de locuri bugetate în învățământul superior la nivel licență și masteral cel puțin egale cu cea a anului precedent.

2. Menținerea actualului număr de locuri bugetate în învățământul superior ar crea premisele creșterii ponderii populației active cu studii superioare ce constituie un obiectiv strategic important pentru creșterea competitivității pieței forței de muncă din România, precum și a economiei românești în general. Raportul arată că România se situează pe ultimul loc în cadrul Uniunii Europene în privința acestui indicator, fiind la aproximativ două treimi din media acestuia la nivel european. O astfel de poziționare limitează șansele României de a trece gradual spre o economie a cunoașterii, afectând competitivitatea capitalului uman, precum și valoarea adăugată a muncii în România comparativ cu alte state europene. *Cifra de școlarizare este unul din principalele instrumente pe care statul român le are la dispoziție pentru creșterea gradului de calificare a forței de muncă și, implicit, reducerea decalajului față de media Uniunii Europene privind ponderea populației cu studii superioare.* În plus, raportul arată că această pârghie trebuie conjugată cu politici naționale și instituționale privind ameliorarea calității, dar și creșterea atractivității și incluziunii învățământului, atât la nivel universitar cât și preuniversitar.

3. Menținerea actualei cifre de școlarizare este justificată prin prisma indicatorilor privind eficacitatea sistemului de învățământ superior în raport cu piața muncii. Astfel, rata șomajului în rândul populației cu studii superioare este considerabil mai redusă în comparație cu rata șomajului în rândul persoanelor cu nivele inferioare de educație, iar în grupa de vârstă 20-34 ani, ratele de ocupare ale tinerilor care nu se află în educație sau formare sunt considerabil mai mari în

rândul absolvenților de învățământ superior comparativ cu absolvenții de studii secundare sau post-secundare non-terțiare.

4. Este necesară promovarea unei politici consecvente de alocare de granturi doctorale cel puțin la nivelul anilor precedenți. România se plasează în prezent pe locul 21 din cele 28 de țări membre ale Uniunii Europene în ceea ce privește proporția de doctoranzi în populație, fiind devansată și de alte state din afara Uniunii, precum Turcia sau Serbia. O astfel de poziționare explică în parte nivelul scăzut de competitivitate al României în ceea ce privește ocupațiile ce necesită calificare înaltă.

5. Este necesară menținerea stabilității sistemului național de învățământ superior prin finanțarea corespunzătoare capacității instituționale existente. Raportul subliniază că universitățile de stat din sistemul național de învățământ superior își mențin capacitatea de școlarizare din ultimii ani și funcționează, în medie, la aproximativ jumătate din aceasta. Alocarea cifrei de școlarizare pentru anul universitar 2018/2019 ar trebui să evite inducerea de șocuri insuficient fundamentate și pregătite în funcționarea instituțiilor de învățământ superior.

Pornind de la aceste concluzii, Consiliul Național de Statistică și Prognoză a Învățământului Superior propune o cifră de școlarizare de **62.000** locuri finanțate de la bugetul de stat pentru studiile universitare de licență, în plus față de locurile alocate învățământului militar și românilor de pretutindeni, și, respectiv, **35.600** locuri finanțate de la bugetul de stat pentru studiile universitare de master, pentru anul universitar 2017/2018, nivele similare anului precedent. De asemenea, Consiliul propune alocarea unui număr de **3000** de granturi doctorale finanțate de la bugetul de stat, similar alocărilor consacrate pe ultimii trei ani precedenți pentru acest nivel de educație.